

ומבארנין: דאמר קרא "שלה תשלה את האם" — כמו שאתה מצווה לשלחו דווקא, יצא זה, צפור המוקדשין, שאי אתה מצווה לשלחו, אלא להביאו לידי גזבר.

אמר רבינא: הלכך, עוף טהור שהיה בבית, שהרג את הנפש, ואחר כך ברח, ונמצא בקן בדרך, פטור משלוח.

מאי טעמא? דאמר קרא "שלה תשלה את האם" — כמו שאתה מצווה לשלחו. יצא זה שהרג את הנפש, שאי אתה מצווה לשלחו אלא להביאו לבית דין! (4)

והוינן בה: היכי דמי, אי דגמר דיניה, אם קלט-א נגמר דינו של עוף זה לההרג, הא בר קטלא

הבנים אפילו לדבר מצוה", וראה בשיח השדה [ליקוטין ט'] שכתב הגר"ח קנייבסקי כי כוונת הראשונים דסלקא דעתך שלא יטול הבנים כדי שלא יתחייב בשילוח והוא אסור. [וראה להלן קלט. ביאורו בדברי הר"ן].

ומדברי החוות יאיר הנ"ל מוכח שהבין כי נידון הגמרא רק לגבי היתר נטילת הבנים ללא שילוח, שהרי לגבי חיוב מצוות שילוח פשיטא לן שאי אפשר לקיימה בהקדש, והיא מצוה בפני עצמה אף כשאינו רוצה ליטול הבנים, וראה באור שמח [פ"ג מיו"ט ה"ח] שדקדק מדברי הרמב"ן והריטב"א בקידושין [לד.] כדעת החוות יאיר, שכתבו שם כי בשילוח הקן הלאו מחזק את העשה. [והיינו הלאו של נטילת האם, שאינו קיים אלא במקום עשה דשילוח, אך האיסור ליטול הבנים יש לדון שיחול אף כשאין מצוות שילוח באם].

ומה שנקטו הראשונים הנ"ל שאסור מן התורה ליטול את הבנים כשאינו משלח את האם, [לכל הפחות באגופן שיכול לשלח האם], כתבו הבית יוסף [חור"מ רי"ג] והמנחת חנוך [תקמ"ה] שדעת הרמב"ם [פכ"ג ממכירה ה"י] שהוא רק איסור מדרבנן גזירה שמא יטול האם על הבנים. [ויש לבאר דבריו באופן אחר, שגזירת חכמים היא שלא תקנה לו החצר את הגוזלות, משום איסור דאורייתא של לא תקח, עי"ש וראה בשטמ"ק ב"מ קב. בשם הראב"ד. ובש"ם יו"ד רצ"ב ס"ק י"ד שפסק בספק

לחומרא, וצ"ע. ועיין בדף קמ: הערה 4 ובדף קמא: הערה 8].

4. הרמב"ם [פי"ג משחיטה ה"כ-כא] כתב: המקדיש עוף לבדה"ב ופרח מודו וכו' ומצאו רובץ על האפרוחים או על הביצים, נוטל הכל ומביאו לידי גזבר שאין שילוח האם נוהג במוקדשין שנא' ואת הבנים תקח לך ואלו אינן שלך, עוף שהרג את הנפש פטור מפני שהוא מצווה להביאו לבי"ד.

ומשמע מדבריו שחלוק הפטור בעוף שהרג שנלמד מ"שלה תשלה", ואינו אלא פטור מהעשה לשלח, אך אסור ליקח האם על הבנים, משא"כ בקדשי בדק הבית שהתמעט מ"תקח לך" ונפטר גם מהלאו ויכול לקחתם כלם ולהביאן ליד גזבר.

ולהלן [קלט. הערה 8] יבואר שהרמב"ם סבר כי רק קדשי בדק הבית נפטרו משילוח מצד הקדושה שבהן, אך קדשי מזבח פטורין רק משום שצריך להביאן ליד גזבר, [ובדעת שמואל] וגם בפירושי המשניות העמיד את המשנה דוקא בקדשי בדק הבית, ונמצא שאין צורך לדרשת שלח תשלה להתיר לקיחת האם על בנים [כמבואר בהערה הקודמת] כי קדשי בדה"ב נלמדו מ"תקח לך", ואולי קדשי מזבח באמת לא נפטרו אלא מחובת שילוח, אך אסור ליטלם על בנים.

הוא, והיאך נמלט! (1)

אלא' על כרחך מדובר באופן דלא גמר

דיניה, ובעי לאתווי לבי דינא, כדי לקיומי

ביה (2) "ובערת הרע מקרבך". (3)

מיעוט בעצם העשה, אלא גם באיסורי הנאה רק איסורא רביע עליה, משום המניעה שחלה בשילוח האם.

2. הר"ן הקשה, הרי עשה ולא תעשה של שילוח הקן דוחה עשה של ובערת הרע, וכתב שמצות ובערת הרע עדיפה משום שהיא חיובית, ואילו שילוח הקן תלויה בו, שאם לא ירצה לקחת הבנים פטור מלשלח, [ודחה, שלא יתכן שידחה עשה את עשה אלים שיש עמו לאו, עיי"ש]. והוכיח מכך בשיח השדה שאין חיוב שילוח אף כאשר מצא קן, אלא אם יש לו צורך בכיצים.

ובחידושי ר' מאיר שמחה יישב את קושית הר"ן, שאין המצוה לשלח את הקן ולא ליטול הבנים דוחה את העשה לבער הרע, כאשר לא יתכן לדחות איסור גזל בכדי לקיים מצוות לולב, וכיון שאין יכול לשלח ולהזיק לאחרים, לפיכך אין גם איסור ליטול את האם ואת הבנים.

אמנם לכאורה, לפי המבואר בדעת הריטב"א [בהערה 1] יש לעיין, למה לא תדחה מצוות ובערת את מצוות השילוח ולמה לי ללמוד דין זה ממייעוט? וצריך לומר, שאין חיוב "ובערת" חל על הרע, אלא על כל ישראל שלא ישאר רע ביניהם, ואינו דין בציפור גופא, ולכן מצוות שילוח, שהיא בגופה, עדיפה ואינה נדחית, ולכן צריך ללמוד משלח תשלח לפטור משילוח. [אך ציפורי מצורע נדחים מפני "ובערת" כדלהלן, משום שאין דינם מגוף הציפור, וכמבואר לעיל].

ובחתם סופר [או"ח ק"ה] הקשה על מה שאמרו שחייב להביאו לבי"ד, והם אמרו [בב"ק נה] ששומר מתחייב על שהתפיס את השור לבי"ד ולא הביאו לבעליו שיכל להבריחו שלא יעמוד בדין, ומשמע שאינו חייב להביאו לדין. והעלה מכך שדין זה נאמר רק בעוף של הפקר

1. רש"י פירש קושיית הגמרא שהשאלה היא "מהיכן נמלט?". ותמהו הראשונים הרי יתכן שברח, ופירשו שקושיית הגמרא הרי פשיטא שאין לשלחו כיון שאסור בהנאה כדין שור הנסקל, ולא אמרה תורה שלח לתקלה, והריטב"א הוסיף שכל המוצאו חייב להמיתו ואינו יכול לשלחו והיינו שהמצוה להמיתו דוחה שילוחו, וכן משמע מדברי רש"י להלן [קמ. ד"ה בר קטלא] לענין ציפורי מצורע. וצריך לומר שרש"י מחלק בין דין ציפורי מצורע שהוא מחיובי הגברא ולא מדיני הציפור, ולכן אינו דוחה לא את חיוב הסקילה ולא את חיוב השילוח שהם מחיובי הציפור גופא. אך חיוב שילוח שבגופה דוחה חיוב סקילה. [וראה בנחל איתן ט"ז ז' שהוכיח כן מתוס' לעיל קטו]. ואילו הריטב"א למד שאם חיוב מיתה קדם לחיוב שילוח, אין חיוב שילוח דוחה חיוב שקדם לו, ופוקע חיוב השילוח והבנים מותרים. [וברש"י מכת"י שהובא במהרש"ל, משמע שפירש כך גם למסקנת הגמרא שעדין לא נגמר דינו, ומה שאינו משלחו הוא כי צריך להביאו לבי"ד, וגם בזה פטורו משום שלא אמרה תורה שלח לתקלה, וכבר תמהו על כך בתוס' בד"ה יצא שבזה אין חשש תקלה, כי עוד לא נאסר, ויתכן שכוונת רש"י לתקלה שיזיק ויהרוג].

ולכאורה נפקא מינה בין הפירושים לאיסור נטילת הבנים במקום שאין מצוות שילוח, שלדעת הריטב"א באיסור הנאה אין חיוב שילוח כלל, וילפינן משלח תשלח למעט שאין כלל חיוב שילוח לתקלה, וממילא מותר ליטול הבנים, [ואינו כהקדש שיש עליו חיוב שילוח, רק שההקדש מונעו, ולכן סלקא דעתא שנשאר איסור על נטילת הבנים], אולם לדעת רש"י שטעם אחד פוטר בהקדש ובהורג את הנפש, משום "שלח תשלח" ולא לתקלה, בהכרח שאינו

והוינן בה: **הני מוקדשין, היכי דמי?**

ואקדשיה, מי מיחייב בשלוח הקן ואפילו כשהוא חולין בכהאי גוונא? והא כתיב "כי יקרא קן ציפור", פרט למזומן. והאי מזומן

אילימא דהוי ליה להאי גברא קן בתוך ביתו,

אפשר להזים את עדיו. ולפיכך אף שאין בבהמה דין מיתה מצד ובערת הרע מקרבך כמו בטריפה, [כמבואר במגילת ספר סוף שרש י"ד] מכל מקום באופן שיש בה חיוב מיתה גמור, חל חיוב על כל אדם להביאה לבי"ד, אך הוא חלק מדיני חיוב מיתה, ולפיכך בשור טריפה שדינו כבעליו שפטור מדין מיתה, לא חל עליו גם חיוב להביאו לבי"ד.

אולם **ביד רמה** סנהדרין [טו:]: נקט שבשאר בהמות [חוץ משור] יש דין ובערת הרע מקרבך, ומשמע שרק בשור טריפה אין ובערת הרע, אך עצם הדין נאמר גם כבעלי חיים. [וראה דבר אברהם [ב' ל"ד ב'] **ואבן האזל** [נו"מ שם] וקובץ **שיעורים** [ח"ב לט] שלא שייך לקיים בשור טריפה ובערת הרע, כי לא מתקיים בכך עונש מיתה, וטר במיתת הבעלים רק מיתת השור].

וראה דברי הרמב"ן [בסהמ"צ סוף שורש י"ד] שכתב כי מה שמצינו בסוגיין דין ובערת הרע בעוף, לא נאמר כבעלי חיים ובערת הרע, אלא חיובם מ"סקול יסקל השור" ורק נאמר מצוה כללית שכל המחויבים מיתה מצוותם מ"ובערת הרע" ובמגילת **אסתר** שם כתב שהחיוב לבער הרע כבעלי חיים, נאמר רק על בעליהם ולא על בי"ד, אבל באדם יש חיוב גם על בי"ד, [ואם כן אין קושיא מסוגין על דעת הרמב"ם, כי דין ובערת של בי"ד נאמר רק באדם, ובסוגין מדובר בביעור שעל כל אדם או הבעלים]. **ובאבי העזרי** [פי"ד מסנהדרין ה"א] כתב שהרמב"ן הסתמך על סוגין ולא על דין המפורש בטריפה שראוהו בי"ד, כיון שדין הטריפה אינו נלמד מקרא אלא מסברא, שאי אפשר לבער הרע אלא אם תחשב ראייתם כראית

שכל אדם חייב לבערו, אבל שור שיש לו בעלים, אין שאר אדם יכול לבערו כל זמן שלא נגמר דינו, כי הוא של בעליו ולכן מתחייב עליו השומר.

אולם **במנחת חינוך** דייק מלשון רש"י [קלח: ד"ה שהרג] שמדובר בעוף של בעלים, כי כתב שרק אחר שהרג מיד ונמצא בקן, ואמנם הוקשה לו למה לא העמיד באופן שהיה הפקר מתחילתו והרי גם על הפקר חל חיוב לבערו. וראה חזו"א [ב"ק ג' ט"ז בשם אביו].

3. רש"י פירש שיש מצוה על כל הפוגע בחייבי מיתה, להביאן לבי"ד כדי לבער רשעים מישראל, ולכאורה תמוה שהרי כאן מדובר בעוף, ולא שייכת בו מצוה זו. והריטב"א פירש שמצוה זו נאמרה אף לבער אדם רשע וכל שכן כבעלי חיים.

וכבר נחלקו הרמב"ם והראב"ד [פ"י מנו"ג ה"ז] בדין שור טריפה שהרג אדם אם דינו כדין אדם טריפה שהרג, שאי אפשר להורגו אלא אם ראוהו בי"ד ומקיימים בו ובערת הרע מקרבך, או שאף כאשר ראוהו בי"ד אינו נהרג כיון שלא נאמר ובערת הרע אלא באדם ולא בשור. [עיי"ש מגיד משנה וכדבריו מדוקדק בפ"ב מרוצח ה"ט "אדם" טריפה שהרג ובגמ' אמרו טריפה שהרג]. והחתם סופר [בסוגין ובתשובותיו] הקשה על דעת הרמב"ם מסוגין דמשמע שיש דין ובערת הרע גם על בעל חי שהרג.

וכתב [באו"ח ק"פ] ששני ענינים כלולים ב"ובערת הרע" א. חיוב להביא את המחויב מיתה לבי"ד, והוא הכשר מצוה באופן שחייב מיתת בי"ד. ב. חיוב להורג את מי שאי אפשר לקיים בו דיני מיתה בי"ד, כגון טריפה שאי

בתוך ביתו הוא! 3א

אלא, שמא תאמר שמדובר באופן דחזא קן בעלמא, במקום שאינו קנוי לו⁽⁴⁾, ואקדשיה. ומי קדוש בכהאי גוונא? והא "איש כי

יקדיש את ביתו קדש" אמר רחמנא. ודרשינן: מה "ביתו", הוא דבר שברשותו. אף כל דבר שמקדיש אדם, אינו יכול להקדישו אלא אם הוא ברשותו. והרי קן זה

ברשותו פטור משילוח כמו שיכול להקדישם כל זמן שאין המחזיקם רוצה לגזלן ולהוציאם מרשות בעליהם. [וראה רמב"ן ובעה"מ פרק דו"ה]. וראה בקהילות יעקב [מ"א] שהוכיח מדברי הראשונים בסמוך כי יש חיוב שילוח בקן שלו שנאבד ממנו, כי נחשב אינו מזומן, וכן קודם שזכה בו, אף שאינו אבוד ממנו ויכול ליטלו, נחשב אינו מזומן.

ובמנחת חנוך הקשה מכאן לשיטת ר' אליעזר ממיץ [הובא ברא"ש נדרים לד:]: שאפשר להקדיש דבר שבידו לזכות בו אף קודם שבא לידו, אם כן אפשר להעמיד שמדובר במוקדשין שהקדישן קודם שבאו לידו. וראה בשיח השדה שמקושיא זו מוכח כי הרואה קן חייב בשילוח אף שאינו רוצה ליטול הבנים.

אולם כבר ידוע ליישב קושיא זו על פי דברי הגרעק"א [בב"מ מ"ט]. שכל כוונת הר"א ממיץ הם רק לגבי דין החפץ אחר שיזכה בו, שיתברר למפרע שחל הקדשו כי עמד לקנותו והיה בידו, אך אם לא זכה בו לבסוף לא חל הקדוש. ואין זה כמקדיש דבר שלא בא לעולם שחל הקדשו קודם שבא לעולם, וכיון שאינו יכול לזכות באם ובבנים אלא לשלחה, אינו יכול להקדישם. [וראה קצוה"ח ר"ד ג', רי"ד ובמנחת חנוך שנקט שיכול לזכותם באיסור].

ובמנחת שלמה כתב [שם] שאם בידו לזכות בהם נחשב מזומן, ולא מועילה כוונתו שאינו רוצה לזכות בהם, וכן נקט בשו"ת כפי אהרן [ראה בעמוד ב' הערה 2] אך באגרות משה [י"ד ב' מ"ה] כתב שיכול לומר שאינו רוצה לזכות, ואפילו באופן שכבר הטילה ביצים יכול

בי"ד, ולכן אין דין זה שייך אלא באדם, שיש סברא להורגו מפני הרוע שבו, אבל בשור אף שנאמר בו "ובערת הרע" אין נעשים בי"ד בראיתן כי דין זה נלמד מסברא, וכיון ששור אינו בר דעת לא איכפת לן מהרע שבו.

3א במנחת חנוך הוכיח מקושית הגמרא שגם באופן שרק האם "מזומן" והבנים הפקר פטור משלוח, שאם לא כן היה אפשר להעמיד באם שהוקדשה וקננה על ביצים של הפקר, ורקדק כן מלשון הפסוק "כי יקרא קן" שמשמעותו כי כל הקן היה מופקר.

אך מדברי רש"י [ב"מ ק"ב ד"ה קרי] משמע שרק הביצים נקראים קן, וכן משמע מדברי הר"ן [בע"ב] שהקן הוקש לאם, ומשמע שהאם אינה מן הקן. וכן נראה מדברי רש"י בהערה הבאה.

ובחזו"א [י"ד קע"ה] כתב שבנטילת האם נחשב "מזומן" רק אם נטלה כשאינה רובצת, אך כשהיא רובצת וחל עליה חיוב שילוח אין הזכיה בה פוטרתו, וכן משמע מדברי הרמב"ם [פי"ג משחיטה הי"ט] שאסור ליקח האם מעל הבנים, ואם לקח חייב לשלח, וכן נקט הרשב"א [בשו"ת י"ח] ששילוח הקן היא מצוה הבאה בעבירה, שנוטל האם מעל הבנים, ומשמע שגם אחר שנטל חייב בשילוח, כי כבר היה מחויב קודם, ולא נעשית מזומן אלא כשנוטלה בזמן שאינה רובצת.

4. רש"י פירש שמדובר באופן שאין הביצים נקנים לו, כי אילו היו משתמרים לו אפילו שלא מדעתו, הרי הם נחשבים מזומן ופטור משילוח, והוסיף הריטב"א שאם היו שלו, אף שאינם

לא ברשותו הוא?!

אלא שמא תאמר, שמדובר באופן דאגבהינהו קודם לאפרוחים ואקדשינהו, והדר הדרינהו לקן, שפטור אז משילוח משום שהאפרוחים הקדש הם.

הרי בכי האי גוונא, אפילו בחולין לא מיחייב?!

דתנן: נטל את הבנים והחזיר לקן, ואחר כך חזרה האם עליהן, פטור מלשלה. כי היות שזכה בהן, הוי מזומן.

ואלא שמא תאמר, שמדובר באופן דאגבהי לאם⁽⁵⁾ קודם, ואקדשה. והדרה לקן.

הא מעיקרא, כשמצאן⁽⁶⁾ איחייב ליה בשילוח מקמי דאקדשה, ולא נפטר מהחיוב על ידי שהקדישה?!

והראיה שחלות הקדש על חפץ אינה מפקיעה ממנו מצוה שכבר התחייב בה, דתניא: רבי יוחנן בן יוסף אומר: הקדיש חיה, ואחר כך שחטה, פטור מלכסות את הדם. כי דם חית הקדש אינה חייב בכיסוי [כדאמרינן לעיל פג ב, דהוי שחיטה שאינה ראויה, שהרי אסורה בהנאה]. אבל אם שחטה קודם, ואחר כך הקדישה, חייב לכסות, שהרי כבר נתחייב בכיסוי קודם שיבא לידי הקדש⁽⁷⁾.

עבירה בעצם נטילת האם ולכאורה מחמיר יותר מדברי הרמב"ן שנקט כי אופן זה אינו כלל נטילה.

6. רש"י פירש שהתחייב בשילוח שמצאן, ומשמע לכאורה שהתחייב בשילוח [והיא מצוה חיובית] ואחרי שהתחייב והקדישה על ידי שזכה בה ועבר בלאו וניתקו לעשה כששלחה, "והדרה" לקן. אך החתם סופר ביאר "להתחייב בשילוח" כפשוטו, כי אי אפשר לשלח עוף אחר שהקדישו, וכאן אחר שהתחייב בשילוח הקדישו, ורק כלפי הבנים נשאר חיוב שילוח, שלא יוכל לקחתן.

ובמשמר הלוי [נ"ג ג'] הקשה למה לא העמידה הגמרא באופן שהראשון קדם והקדיש את האם, ואחריו בא אחר שלא התחייב בשילוח, וכיון שיש לפניו קן שהאם בו של הקדש יפטר משילוחה ויטול הבנים.

7. החזו"א [יו"ד רי"ד לסוגין] הקשה על דמיון הגמרא לכיסוי הדם, והרי שם היתה שחיטה ראויה ורק אחר כך הקדישה, ולכן חייב בכיסוי

לומר למפרע שאין זה זכות בשבילו, ולא זכה בהן, ומתחייב בשילוח. וראה להלן [קמ"א]: לענין קנין ביצים בחצר המשתמרת בעת שאין האם על הביצים.

5. הרמב"ן תמה איך יכול להגביה את האם, והרי עובר בכך בלא תקח האם, ותירץ שאינו נוטלה לעצמו ולא כדי לקחת הבנים אלא על מנת להקדישה, ולכן מתחייב בשילוח.

ומשמע מדבריו שלמד שהנוטל לעצמו את האם בלי הבנים עובר בלאו, וכן דקדק המנחת חנוך מדברי רש"י בחומש [דברים כ"ב ו'] "לא תקח האם על הבנים, בעודה על בניה". ולא "עם בניה", וראה גם לעיל [קטו]. שפירש"י "מעל הבנים", ודקדק בדבר אברהם [ב' ח' אות יט] שנטילהת בפני עצמה אסורה.

אולם בשו"ת חכם צבי [פ"ג] נקט שבנטילת האם לבדה אינו עובר אלא בעשה, שאינו מקיים שלח תשלח, וכמשמעות לשון המשנה להלן [קמא]. וראה עוד להלן [קמא]: בבירור אופן השילוח, שהרשב"א כתב [בתשו' יח] ששילוח הקן היא מצוה הבאה בעבירה, ומשמע שיש

ושמואל אמר: במקדיש תרנגולתו לבדק הבית, ומרדה, וקננה במקום אחר, עסקינן.

ודנה הגמרא: בשלמא שמואל לא אמר כרב, משום דקא מוקים לה איהו אפילו בקדשי בדיק הבית, ובא לחדש שאפילו קדושת דמים פוטר משילוח משום ש"אתה מצווה להביאו לידי גזבר"⁽⁸⁾.

להוכיח מהמשך התוספתא. וראה הר צבי כאן.

8. בפשטות היה נראה שכוונת הגמרא ששמואל מעדיף להעמיד את המשנה גם בבדיק הבית ולא רק בקדשי מזבח. אך רש"י פירש שחדושו של שמואל הוא שאפילו קדושת דמים פוטר משילוח כי מצוה להביאה ליד גזבר. והחידוש בכך הוא שאע"פ שיש פדיון לקדושת דמים היא בכלל מצוה להביאה לידי גזבר ואין לחלק בינה לקדושת הגוף לענין פטור משילוח.

והריטב"א כתב שהחידוש הוא כמו שאמרו להלן, שאף על פי שמרדו כל מקום שהם נמצאים, נחשבים ברשות הקדש, ובקובץ הערות [נ"ו] ביאר שאין ההקדש פוקע ממנה משום שלא שייך שתמרוד לצאת מרשות מהקדש כי בכל מקום היא ברשותו. אולם באפיקי ים [ב' ח'] ובקהילות יעקב [מעילה א' סק"ד] כתבו שטעם שמואל הוא משום שנחשב כיאוש ברשות הקדש, ורב חולק משום שנמצאת במקום שאינה משתמרת בו להקדש, ובזה מועיל יאוש אף אם נחשב כרשות הקדש.

ב. הרמב"ם בפירושו המשנה כתב שהמשנה עוסקת במקדיש עוף לבדיק הבית, ותמוה שהרי גם לשמואל אין הכוונה דוקא לבדה"ב אלא אפילו לבדה"ב, וכמו שהוכיחו תוס' [קלח: ד"ה יצא] שמשנתנו עוסקת גם בקדשי מזבח לכולי

וכיון שכבר התחייב על האם בשילוח, ואינו נפטר ממנו בהקדשה, שבה הקושיא באיזה אופן מדובר במשנתנו.

רב אמר: במקדיש פירות [גוזלות] שובכו לצורך מזבח, לעולת נדבה. ואחר כך, כשגדלו אותן גוזלות, מרדו, ויצאו וקננו במקום אחר. שמעתה לאו מזומן הן. ובחולין ככהאי גוונא הוי מיחייב בשילוח, אבל משום דמוקדשין נינהו, פטור.

שחיבו חל בשחיטה, ואין ההקדש מעכב את כיסוי הדם, אך בשילוח הקן אף שהתחייב בו קודם ההקדש, הרי בעת מעשה השילוח אינו יכול לשלח כי צריך להביאה לגזבר.

ותירץ שאין הקדש פטור מסברא, כי גם בהקדש נוהג מצוות, אלא שהתמעט מקרא, ובאה הגמרא להוכיח שהמיעוט הוא על הקדש בשעת חלות חיוב השלוח, ולא באופן שההקדש חל רק בשעת מעשה השילוח. [וראה לעיל קלה. הערה 13 בשם המרדכי שאין הקדש חייב במצוות, ובשו"ת אור גדול החדשות, ה, האריך לבאר את סוגיין לשיטתו].

אולם עדיין הוקשה לו שהרי בכיסוי הדם אין לנו אחר השחיטה עסק עם הבשר אלא עם הדם, והוא לא הוקדש, ומה הדמיון לשילוח הקן שהעוף עצמו הוקדש ובשעת שילוח אינו בר חיובא. ולפיכך העמיד את הברייתא של כיסוי הדם באופן שהקדישה מיד אחר ששחטה קודם שיצא דמה, וחל ההקדש על הדם, ובכל זאת חייב בכיסויו כי כבר חל החיוב הכיסוי בשחיטה קודם שהקדיש הדם, ואינו פוקע בהקדש.

וראה ברמב"ם [פי"ד משחיטה ה"ג] שכתב הקדישן או שהקדיש את הדם חייב לכסות, והראה הכסף משנה שדין "הקדיש את הדם" מקורו בתוספתא, והחידוש בכך שיכול לכסותו אף שמאבד דם הקדש, ושמא כוונת הגמרא

אלא רב, מאי טעמא לא אמר כשמואל?

קדושתיהו מינייהו אף על פי שמרדו. אבל במקדיש תרנגולתו לבודק הבית, דלאו קדושת מזבח הוא, דהא קדושת דמים בעלמא הוא, כיון שמרדה, פקעה קדושתיהו, וחייבת בשילוח⁽⁹⁾.

אמר לך רב: דוקא קפטרי משלוח הקן בכגון פירות שובכו דקדשי מזבח נינהו, דכיון דקדשי בקדושת הגוף, לא פקעה

עלמא.

להקדש ובכללן המקדיש, אך באתוון דאורייתא קו"א לכלל ג' כתב דהיינו רק לפי ריש לקיש ולא לפי רבי יוחנן, וצ"ע. ובגדר היאוש לכאורה משמע שיאוש הגזבר נחשב כיאוש בעל ההקדש [וראה קצוה"ח רע"ג] אך בדבר אברהם [ח"ב י"ט ז'] כתב שהוא יאוש של כל העולם, וכחוטו של ים שדינו כהפקר, ואינו תלוי ביאוש בעלים]. ובקובץ הערות [שם] הביא שכוונת הראשונים לחלק בין קדושת הגוף שאינה פוקעת ביאוש, כי הקנין תלוי בקדושה, ואין היאוש מפקיע קדושה, ורק בקדושת דמים שהקדושה תלויה בקנין ממון, כיון שהתייאש ופקע קניינו ממילא פקעה הקדושה.

ובהכרח שהרמב"ם למד שכוונת המשנה שהפטור מצד קדושת המוקדשין הוא רק בקדושת בדיק הבית, כי לקדשי מזבח יש פטור מצד שלח תשלח לאפוקי זה שמצוה להביאו ליד גזבר שהוא פטור גם בעוף שהרג את הנפש, ואינו מצד קדושתו. וכן משמע מדברי הרמב"ם [פ"ג משחיטה ה"כ] שכתב "שאינו נוהג במוקדשין שנאמר ואת הבנים תקח לך ואלו אינן שלך" ולא ניחא ליה בדברי תוס' הנ"ל, אלא נקט שהקדש בדה"ב נפטר מצד קדושתו, "שאינו שלך" ולא מצד איסורו.

ויסוד זה מבואר בחידושי הגר"ח [פ"ב ממעילה ה"ה] וראה בהרחבה בברכת שמואל [ב"ק ל"ד] בשמו, וכן משמע בתו"י כריתות [י"ג], ועיין בנתיבות המשפט [כ"ח ב'] והיינו, שקדשי מזבח אינם נקנים בקנין של אמירתו לגבוה, אלא בחלות הקדושה עליהם. [וראה בנדריים [כט]. שבר פדא אמר כי קדושת נטיעות לזמן לא פקעה בכדי, ומוכח שאף הקדש לדמי מזבח נעשה על ידי קדושה ולא התחדש כלל קנין לקדושת מזבח]. אך לפי ביאור זה תמוה כיצד סלקא דעתך לפי רב שתפקע קדושת קדשי מזבח במרידה, ולמה הוצרך הפסוק ללמד שחייב בשילוח. ודוחק לומר שזה גופא השמיענו הפסוק שקדושת מזבח תלויה בקדושה ולא בממון.

9. הקשו הראשונים להיכן הלכה קדושת בדיק הבית. ומה ההבדל מקדושת הגוף שאמר רב שאינה פוקעת ופוטרת משילוח. [וסברו בקושייתם שדין מרידת התרנגולת מפקיע דוקא הקדש ולא כל ממון חולין]. וכתב הרמב"ן שהקדש בדיק הבית אין בו קנין הגוף אלא שעבוד בלבד, וכיון שהתייאש מהן הגזבר או המקדיש מאחר שמרדו, דינם כהפקר גם בממון דעלמא, ונפקא שעבוד הגוף, וסובר רב שגם בקדשי מזבח היה סלקא דעתך שתפקע מהן אפילו קדושת הגוף ביאוש הגזבר, ולפיכך הוצרך קרא למעט, וללמד שקדשי מזבח שהם קדושת הגוף אין קדושתן נפקעת, ואי אפשר לשלחן. ורק קדשי בדיק הבית יוצאים מרשות הקדש ביאוש. [והרשב"א לא הזכיר אלא יאוש הגזבר ולא יאוש המקדיש, והיינו משום שאין לו בעלות כלל, וראה באפיקי ים גם שכוונת הרמב"ן כרש"י בד"ה דמיתסר שהכל גזברים הם

וראה באפיקי ים שדן אם כוונת הראשונים שקדושת דמים היא רק כשעבוד, ולכן אפילו יאוש גרידא מועיל להפקיע קנין ההקדש, או

עד שיבואו לידי גזבר, ולכן, אם נגנבו קודם שבאו ליד גזבר, חייב.

וריש לקיש אמר: כל היכא דאיתיה, כל מקום שבו נמצאות המעות משעה שחל הקדשו, נחשב הדבר כאילו בבי גזא בבית גנזיו דרחמנא, איתיה. דכתיב "לה' הארץ ומלואה", ובכל מקום שנמצא רכוש הקדש הרי הוא כמצוי ברשות הקדש שהיא הרשות של ממון גבוה.

ולהכי פטור, שהרי ברשות הקדש הן, וקיים כבר נדרו (10).

קשיא דריש לקיש אדריש לקיש, דהא לעיל לא סבר לה להך סברא דכל היכא דאיתיה בבי גזא דרחמנא איתה, וקשיא נמי דרבי יוחנן אדרבי יוחנן, דאמר לעיל להך סברא, והכא לא סבר לה?!

בשלמא דריש לקיש אדריש לקיש לא קשיא. דאיכא למימר, הא דקים ליה כיון שמרדה

ושמואל אמר: לא פקעה קדושתיהו, דכל היכא דאיתיה להאי תרנגולת, בבי גזא [בבית הגנזים] דרחמנא איתא, דכתיב "לה' הארץ ומלואה".

וכן אמר רב יוחנן: במקדיש תרנגולתו לבדק הבית ומרדה מיירי מתניתין.

אמר ליה רבי שמעון בן לקיש: וכיון שמרדה, הא פקעה ליה קדושתה?!

אמר ליה: כל היכא דאיתא, בבי גזא דרחמנא איתא, דכתיב "לה' הארץ ומלואה".

ורמי דרבי יוחנן אדרבי יוחנן, ורמי דרבי שמעון בן לקיש אדרבי שמעון בן לקיש.

דאיתמר: אם אמר אדם: מנה זה המונח לפני יהא לבדק הבית, וננבבו המעות או נאבדו —

רבי יוחנן אמר: חייב המקדיש באחריותו

[כפרש"י בד"ה הא] ונכלל בנדרו שאם יגנב או יאבד החפץ ולא יוכל ההקדש להשתמש בו, יביא אחר תחתיו, אף שהחפץ בכל מקום שהוא נשאר ברשות הקדש.

ובזה נחלק עמו ריש לקיש וסבר שכיון שהחפץ נשאר ברשות הקדש נחשב שלא נגנב ונאבד, ואין אחריותו חלה באופן זה, אלא רק אם מת השור ונפל הבית שאינם בעולם. אמנם באתון דאורייתא קו"א לכלל ג', ובשור"ת באר יצחק יו"ד כ"ח ג' נקטו כי רבי יוחנן וריש לקיש נחלקו בסוגיין בסברא דכל היכא דאיתיה בי גזא דרחמנא איתיה, ולכאורה דבריהם תמוהים וכמבואר לעיל, וראה קהילות יעקב קידושין [לא] שציידד לומר שדוקא לענין תרנגולת שמרדה מודה רבי יוחנן דאמרינן דבי גזא

שמרידה נחשבת כהפקר גמור, [כדין שיירא שעמד עליה גייס, שהוכיחו ממנו הראשונים, ראה חו"מ קפ"א בנו"כ השו"ע], ולכן נפקא קנין ההקדש, ונפקא מינה אם יאוש מפקיע דוקא הקדש שחל על ידי הקדשו, אך אם קנה ההקדש חפץ במעות הקדש אין היאוש מפקיע קנינו וקדושתן. ע"ש.

10. בפשטות נראה שגם רבי יוחנן למד מ"לה' הארץ ומלואה" שכל היכא דאיתיה בי גזא דרחמנא איתיה, [וריש לקיש למד ממנו דין זה], אלא שרבי יוחנן מלק בין הקדש בלשון "הרי זו", שאינו מתחייב אלא חפץ זה ולעולם בי גזא דרחמנא הוא, לבין הקדש בלשון "הרי עלי" שמקבל על עצמו "להביאו" לידי הקדש

ותמהינן: מכלל, דרבי שמעון בן לקיש סבר, אף על גב דאמר "הרי עלי", לא מחייב אם נגנבו או אבדו?!

והתניא: איזהו נדר ואיזו היא נדבה? נדר זהו האומר "הרי זו עולה". ומה בין נדר לנדבה? נדר אם מתה או נגנבה או שאבדה, חייב באחריותה, מה שאין כן נדבה, אם מתה או נגנבה או שאבדה, אינו חייב באחריותה.

ומוכח דלא דמי האומר "הרי עלי" לאומר "הרי זו"?

אמר לך ריש לקיש: הני מילי דהאומר "הרי עלי" מחייב באחריותו, בקדשי מזבח, דהא נדר להביאו לעזרה לקרבן⁽¹²⁾, ואף על גב דבבי גזא דרחמנא איתיה, מכל מקום הוא

פקעה לה קדושתה, מקמי דשמעיה מרבי יוחנן רביה להאי ילפותא ד"לה' הארץ ומלואה". ואילו הא דאמר כל היכא דאיתא בבי גזא דרחמנא איתא, לבתר דשמעיה מרבי יוחנן רביה אמרה, דהדר ביה.

אלא דרבי יוחנן אדרבי יוחנן, קשיא?!

ואמרינן: דרבי יוחנן אדרבי יוחנן, נמי לא קשיא.

הא דאמר, מה שאמר חייב באחריותו, מיירי באומר "הרי עלי מנה להקדש", כי אז, אף על גב דבבי גזא דרחמנא איתיה, מכל מקום הרי לא קיים נדרו, שהרי לא הביאו ליד הקדש. והא דאין חייב באחריותו, בדאמר "הרי זו"⁽¹¹⁾.

דרחמנא איתיה. עיי"ש"ה.

ובטורי אבן [ר"ה ו'] הקשה על מה שאמרו שם שנאמרו שני פסוקים בכל תאחר, חד לאמר ולא הפריש, וחד להפריש ולא הקריב, ותמה כיצד יתכן לפי ריש לקיש שהפריש ולא הקריב והרי אחר הפרשה נחשב בי גזא דרחמנא. [והעמיד את האופן שהפריש ולא הקריב בערכין, כדאמרינן בסמוך שמודה ריש לקיש שחייב באחריותו עד שיבואו ליד גזבר, ותמוה, שהרי אז הם חולין ולא נחשב כהפריש ולא הקריב].

ובאבי עזרי [פ"ד ממעה"ק הי"ג] כתב שודאי לא נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש באופן שהחפץ בידו שצריך ליתנו ולהביאו להקדש ועובר בכל תאחר אף אם אין עליו חיוב אחריות, וכן כתב הנצי"ב [בר"ה שם] וראה משמר הלוי סימן נ"ד ג'.

11. בפשטות חילוק הגמרא בין "הרי זו להרי עלי" בא רק ליישב את הסתירה בין דברי רבי

יוחנן לגבי שילוח הקן לדבריו לגבי המקדיש מנה לבדק הבית ונאבד. אך יתכן שגם אם אמר הרי עלי, וחייב באחריותו, אינו מתחייב בשילוח כי התרנגולת בי גזא דרחמנא היא, וכמבואר לעיל, וכן משמע מדברי הרמב"ם [פ"ג משחיטה ה"כ] שלא חילק בין אמר הרי עלי שהרי זו, אף דפסק כרב יוחנן, עיי"ש.

אך הריטב"א כתב שאם אמר "הרי עלי" יתחייב בשילוח כי כיון שמרדו התחייב המקדיש באחריותו והוי ליה כחילול ויצאו לחולין, ורק באמר "הרי זו" פטור כדין עוף של קדשים, כי בי גזא דרחמנא איתיה.

12. רש"י פירש שבאמרו "עלי" בקדשי מזבח התחייב להביאו לעזרה. וציין הגרעק"א לדברי רש"י במעילה [יט]. ותוס' לעיל [כב]: שאף בדבריהם מבואר כן. ותמה המשנה למלך [פ"ד ממעה"ק ה"ה] מהמשנה בריש זבחים שנזבחים, שנזבחו שלא לשמן לא עלו לבעלים לשם חובה,

מחוסר הקרבה.

אבל קדשי בדק הבית, דלאו מחוסר הקרבה, אף על גב דאמר "הרי עלי" — לא מחייב: דבהפרשתו קיים נדרו.

ומקשינן: ומי שאני קדשי בדק הבית מקדשי מזבח?!

והתנן: האומר "שור זה עולה", או שאמר "בית זה קרבן" [לבדק הבית קאמר, שאף בדק הבית נקרא קרבן, כדכתיב "ונקרב את קרבן ה' איש אשר מצא כלי זהב וגו'"], אם מת השור או שנפל הבית, אינו חייב באחריותו.

אבל, אם אמר "שור זה עלי עולה", או שאמר "בית זה עלי קרבן", מת השור, ו[אז] נפל הבית, חייב לשלם.

והכא הרי מדובר בקדשי בדק הבית, וחזינן, דאף בהא, אם אמר "הרי עלי" — מחייב!

ומתריצין: הני מילי היכא דאינן קיימין, כגון התם דמת השור ונפל הבית, התם דווקא חייב לשלם, דליכא למימר "כל היכא

דאיתיה בבי גזא דרחמנא איתיה", דהא ליתנהו בשום דוכתא. אבל היכא דאיתנהו, כגון הכא דנגנבו או אבדו, כל היכא דאיתיה בבי גזא דרחמנא איתיה דכתיב לה' הארץ ומלואה.

אמר רב המנונא: הכל מודים בערכי, דאף על גב דאמר "ערכי עלי", לא מחייב באחריותן של המעות אם נגנבו או אבדו.

מאי טעמא?

משום דלא מיתמר ליה [שאינן יכול לאמרן בלשון "הרי זה"] בלא לשון "עלי". כי היכי לימא?

לימא "ערכי" בלא "עלי"? ערכי — אמאין? על מי מוטל החוב לשלם את ערכו של זה?!

לימא "ערך פלוני"? אמאין? על מי מוטל החוב לשלם את ערכו של זה?!

מתקיף לה רבא: ומאי קושיא? לימא "הריני בערכי", או "הריני בערך פלוני", וחייב לשלם גם אם לא אמר "עלי"! (13)

כי לא עלה לחובתו. וראה בהערות לחברותא זכחים [ד: וכבד קודש [ח"ג נ"ג] בהרחבה.

13. ראה רש"י לעיל [דף ב: ד"ה אבל] שבערך צריך לומר "הרי עלי", כי "הרי זו" שייך בו רק אחר שאמר בתחילה ערכי עלי, וכתב הרמב"ם שם פירוש לפירושו שלא יקשה מסוגיין שרק רב המנונא סובר כן ואילו רבא אמר שיכול לומר הריני בערכי] שאם אמר "הרי אלו לערכי", משמעות דבריו שאין כוונתו לערך האמור בתורה, אלא לערך שהוא מעריך את עצמו, ומקדישו להקדש אף אם לא חייבתו תורה, ולכן

וצריך להביא אחר לצאת ידי חובתו, אף שכבר הביאו לעזרה, ורק בהקרתו נפסל. וגם בטורי אבן [מגילה ח] ממה שאמר שם רבי שמעון שחייב באחריותו עד שיתכפר, ע"ש.

וכבר נודע ליישב [ראה טהרת הקודש זכחים ב. ואבי עזרי פ"ד ממעה"ק ועוד] שחייבו הממוני להקדש נפקע בהביאו את קרבנו לעזרה, אך עדיין לא התקיימה בזה מצותו שנעשה "מחויב קרבן" על ידי נדרו, וקיום חובתו נעשה רק בהקרת הקרבן כדינו. ובדבר אברהם [ח"ב ג'] נקט שאין הבעלים מתחייב בהקרת הקרבן אלא בהבאתו, אך אם נגנב או נפסל חייב באחר,

אלא, אי איתמר מימרא דרב המנונא, הכי איתמר:

אמר רב המנונא: הכל מודים בערכין, דאף על גב דלא אמר "הרי עלי", מיהוייב באחריותן.

מאי טעמא?

דכתיב "ונתן את הערכך". משמע, חולין הן בידך עד שיבאו לידו גזבר.

שנינו במשנה: חומר בכסוי וכו'.

תנו רבנן: כתיב "כי יקרא קן צפור לפניך וגו'". מה תלמוד לומר [מה מלמדנו פסוק זה?]

לפי שנאמר "שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך". ולכאורה מכפילות הלשון "שלח תשלח", יכול שמצוה על כל אדם שיחזור [יחפש] בהרים וגבעות כדי שימצא קן לקיומי למצוה? תלמוד לומר "כי יקרא",

ועוד, הא תניא: רבי נתן אומר: כתיב במי שפודה שדה מקנה מן ההקדש, "ונתן את הערכך ביום החוא קדש לח". והיה יכול הכתוב לומר "ונתן אותו" או "ונתנו".

אם כן, "הערכך", מה תלמוד לומר?

משמע דקאי קרא אערכין. והיינו, לפי שמצינו בהקדשות ומעשרות שמתחללין על מעות שבחולין, ודינם הוא שאם נגנבו אותן מעות או שאבדו, אינן חייבין באחריותן [דהא לא כתיב בהו לשון נתינה דנימא דלא חייל עד דאתי לידי הקדש, אלא משהפרישן הוו הקדש ויצאו ההקדשות והמעשר לחולין].

קלט-ב יכול אף זה, ערכין, יהא כן, שיפטר משעת הפרשת המעות?

תלמוד לומר "ונתן את הערכך, וגו'". חולין הן עד שיבאו לידו גזבר. כי "ונתן" משמע שרק משעת נתינה מפטר.

חזינן, שגם ערכין חייב באחריותן! (1)

שבידו. כי אין הפרעון נעשה אלא בנתינה ליד גזבר ולא בהפרשה, ולכן חולין הן בידו, כי לא נתפסת הקדושה באופן זה. אבל יכול להתפס מטלטלין שמהם יתן לגזבר, ולא לקיים את הנדר בעצם ההפרשה. וראה משמר הלוי [נח] שביאר דבריו בארוכה.

ובמשנת יעבץ [יו"ד ט"ז ה] העיר שאף לדברי רש"י [בע"א] שהכל גזברין להקדש, אין ההפרשה לערכין חלה כאילו באו ליד גזבר, כי רק בקדשי בדק הבית נאמר כלל זה שלגבי הקדש הכל גזברין הן, אך לגבי ערכין שהן חולין, אין נעשין לו גזבר, אלא רק כשבאין לידו גזבר נעשין הקדש.

צריך לומר קודם ערכי עלי. וראה הגהת הגרי"ש נתנוזן שם.

1. בסנהדרין [טו א] מצינו שיכול להתפס מטלטלין לערכין, ופרש"י שם שאומר ערכי עלי והתחייב ערך הקצוב לפי שניו, והיה לו מטלטלין ואמר הרי אלו לערכי וחלה עליהן קדושה. והאחרונים הוכיחו מכך שיש חלות קדושה בערכין אף קודם נתינה, ולכאורה תמוה מסוגין שדרשו מקרא שהן חולין עד שיבואו לידו גזבר.

ובקהילות יעקב [מא] כתב שאינו יכול להפריש מעות ולומר שבהפרשה זו פורע מה שנדר, ואחר כך נותן לגזבר את ממון ההקדש